

IZA MJESEČEVIIH PLANINA

PUTOPIS IZ AFRIKE

Ponovo sam neobavljena posla izašao iz ambasade Južnog Sudana. Rekli su mi: – Morate imati pozivno pismo. Bez toga ulazak u zemlju nije moguć.

Ukratko, netko u Sudanu mora garantirati da neću ispasti iz okvira njima prihvatljivog ponašanja, što je značilo da bi nadzirali svaki moj korak. U ratnoj situaciji, rijetki su prihvaćali nepotreban rizik. Nema tog službenika koji radi za nevladinu organizaciju a koji će ugroziti svoj ugled zbog jednog znatijelnika, nekog novinara iz njima beznačajne zemlje, koja s Južnim Sudanom ima veze koliko i bušmani s lovom na kitove. Svejedno, nisam odustajao. Načine za ulazak u zemlju potražiti ću na drugim adresama, pa i na kozjim stazama koje su na granici s Ugandom česte i frekventne.

Umjesto da platim vožnju motorom, do stana sam se odlučio vratiti pješice.

Iz vrelog centra Kampale put vodi preko nadvožnjaka ispod kojeg se proteže željeznička pruga koju su Britanci konstruirali povezujući Keniju i Ugandu, svoje dvije najvažnije kolonije na istoku Afrike. Nekadašnja aorta cijele regije počela je propadati i gubiti funkciju, pretvorivši se u šetnicu kojom ljudi lako i bez smetnje automobila dolaze u grad i iz njega izlaze. Poput dobro organiziranih mrava hodaju jedan za drugim, odjeveni u šarene košulje kojima dominiraju tipične afričke boje: žuta i crvena.

Drveni pragovi natopljeni stoljećem tropske vlage, sprženi ekvatorskim suncem, postali su stanište insekata i štakora i usputno odlagalište sitnih plastičnih otpadaka koji lapidarno opisuju stanje modernog svijeta. Uz plan da kineske kompanije obnove željeznicu, ostaje samo nekadašnji kolonijalni sjaj koji je ideju imperijalizma teško objašnjavao ovdašnjim narodima, uvjerenima u moćna pretkazanja svojih predaka. I prije no što je bijeli čovjek ozbiljno shvatio kolonijalnu priču, prorok Masaku je predvidio dolazak „crvenih ljudi“, kako je nazvao Europljane, imajući viziju zmije koja rastjeruje svu stoku i uzrokuje velike promjene u zajednici. Ona je bila čvrsta, brza i divovska, a rečeno je da će „zmija od željeza krenuti od slanog jezera do velikog unutarnjeg mora“.

Dok sam snagom rashodovanog dizaličara vukao teške noge po asfaltu i promatrao ljude kako migolje, u glavi mi je stajala crnobijela karta Afrike i na njoj kao otrgnut istočni dio. Regija koja je proslavljena kroz priče o velikim otkrićima, kako u literaturi tako i na filmu; regija na koju pomisle Europljani, čim im spomenete Crni kontinent. Afrika: safari, lav, žirafa, vitki crnac sa štapom u ruci, krave dugih rogova, u kamionetu desetorica naoružani puškama, buka u gradu, vreva, sunce i malarija. Noći bogate zvukovima.

Željezna je zmija imala poteškoća u pronalaženju svojeg puta do Viktorijinog jezera, tog unutarnjeg mora oko kojeg se ispleo cijeli niz zajednica i jedno društvo posebno u svakom smislu te riječi, ali opet preslabo i tehnološki ovisno o naprednijim i progresivnijim narodima.

Naroda koji su svoj pohlepni pohod na svijet, upakiran u mit o širenju civilizacije, prihvatili s lakoćom. Kako u plemenskom području nisu mogli pronaći dovoljno radne snage, Britanci su doveli oko trideset tisuća radnika iz svoje kolonije na indijskom potkontinentu. Čak ih je dvije i pol tisuće umrlo, a dobar dio odlučio je ostati u Africi i nastaniti se, puštajući u život zajednicu istočnoafričkih Indijaca koji će u kasnijem razdoblju dizati hinduističke hramove u svakom gradu, preuzeti dobar dio trgovine i obogatiti regiju svojim rukama.

Prije no što je tadašnji parlamentarni zastupnik, veliki imperijalist i ratnik Winston Churchill iz vlaka upućao zebri, kritike u matičnoj zemlji nisu prestajale, nazivajući cijeli projekt luđačkim, a samu liniju *Lunatic expressom* jer nije se znalo koga će vlak prevoziti, što će prevoziti i kad će se investicija isplatiti. Ta bez posla je zbog linije ostalo na tisuće nosača, dotad glavne transportne snage koja je povezivala unutrašnjost i obalu.

Borbe s ratobornim Masaima ostavile su, zbog silovane djevojke iz lokalnog plemena, petsto mrtvih radnika u jednom danu. Osveta je ovdje brza i žestoka i ne ostavlja vremena za promišljanje. Kopljima su probodeni i ostavljeni da iskrvare na afričkom tlu. Ali kao da se sve urotilo protiv uspjeha pruge: približavajući se okrugloj 1900-toj, dva lava odlučila su svom žestinom napasti ljude i ponekad ih doslovno izvlačiti iz vagona za spavanje gdje se njihov posljednji izdah miješao sa zadahom iz lavljih ralja. Stotinjak je ljudi skončalo od oštrih očajnika kralja životinja koji je prema proročanstvu samo pokušao skršiti zmiju, rastrgati je i spasiti Afriku od naježde. Nije mu uspjelo. Završetak željeznice poklopio se s početkom novog stoljeća i promijenio lice regije zauvijek. Prekretnica u komunikaciji donijela je cinično naglašavanu civilizaciju, ali slonovaču su i dalje odvozili, čak i više jer je na dekadentnom Zapadu rasla jagma za tim bijelim zlatom.

Čovjek se ovdje teško izvlači iz šume betonskih blokova koji plivaju u smogu, a usput vrlo rijetko nailazi na stablo kako bi se sklonio od sunca. Tamo niže slijedi razlijevanje grada u kvartovske odvojke koji su svi, bez iznimke, poslagani na brežuljcima, a kućice od domaće pečene opeke i malene trgovine od dasaka krase njihove vizure. Pored glavne ceste poput kulisa se pružaju zgrade, ali iza njih vrvi pravi život. *Boda boda* vozači prevoze putnike na svojim motorima, pješaci uz rub hodaju i kupuju svoje dnevne namirnice, a male radionice – stolarske, kovinotokarske i automehaničarske – u punom su žaru svojeg svakodnevnog ritma. Bučno je.

U blizini jedne poluotvorene radnje maleni je parking od nabijene crvene zemlje. Prizor ni po čemu poseban, mjesto preko kojeg ljudi hodaju, parkiraju se motori ili automobili, ljudi izlaze i ulaze, kupci se vuku na tropskom suncu, drže svoje vrećice s pokojim komadom povrća. Odjednom se začuo tupi zvuk, kao udarac velikom i širokom lopatom ili kao pad vreće cementa s prvog kata. Prolaznici su se brzo okupili oko onoga što se na prvu učinilo kao ulična tuča dvojice ili više ljudi u kojima je jedan zbog zadobivene ozljede pao i ostao ležati. Nastala je galama i započelo je vidljivo naguravanje. Vitki je muškarac povicom glas i vikao na vozača moto taksija koji se zaustavio čisto usput, samo da provjeri što se događa. Uznemirio se, pokazao mu pokretom ruku da mu nije jasno što bi on sad bio kriv i odvezao se dalje. Pogled sam usmjerio tako da poput strijele prodre kroz šumu šareno odjevenih osoba i zaustavi se na nesretniku.

Osjetio sam kako ga dotičem i kako mi se vrti u glavi, kao da i sam proživljavam njegovu muku. A on se u nesvijesti grčio i previjao poput pregaženog guštera, trzajući čas desnom, čas lijevom nogom, pa zatim rukom, ispuštajući piskutavi zvuk, kao kakav lelek kad čovjeka muči noćna mora. Usta su mu se zapjenila na prašnjavom tlu, a njegovu situaciju su pogoršali ljudski koraci, uskovitlavši prašinu oko njegove glave. Nemoćno su ga gledali i čuvali dok napad ne prođe. Što bi drugo i napravili? Njegove rajčice bile su rasute po podu. Jedan ih je mladić vratio u vrećicu i pridržao mu je, vjerujući kako će se ovaj probuditi iz nadrealnog sna. Taj rasplet, doduše, nisam mogao pričekati jer sam razmišljao kako napokon izuti svoje teške cipele i prodisati gore u Mujengi. Tamo je zrak čišći.

Ovdje odsjedam već godinama. To je hotel s jednim katom, malim sobama i velikim dvorištem u kojem je divovska sikomora svojim granama, kao da su ruke, obujmila drvene stolice na travnjaku gdje gosti obično doručkuju. Sve u svemu, hotel izgleda kao oveća kuća s ravnim krovom, dugačkim i uskim hodnikom iz kojeg se ulazi u sobe i rešetkama na prozorima. Vlasnik, stari gospodin Arun, Indijac, iz druge generacije rođene u Africi, sobu mi rezervira nekoliko dana unaprijed. Postao sam već kućni gost i osoblje, koje tu radi godinama, poznaje moje navike..

– Jesu odobrili? – upita recepcionerka Angela, nadređena ostalom osoblju.

– Izgleda da im to nije opcija – odgovaram razočarano i sjedam za drveni stolić u predsoblju.

Bio je to signal da mi Obama donese današnji *East African* i jedan hladan Nil kako bih odagnao neuspjeh i zaboravio da gubim vrijeme. Na stranicama novina pisalo je da se sukob u Sudanu i službeno može okarakterizirati kao genocid koji se događa po plemenskim linijama.

„Spaljuju se sela, žene su silovane, hrana se koristi kao resurs u ratovanju. Više od milijun izbjeglica nalazi se u susjednoj Ugandi i kampovi se svakodnevno povećavaju. Rat je apsolutno plemenski, plemenski do srži. Vođe država u susjedstvu ne mogu samo sjediti na rukama, moraju pozvati predsjednika Kiira da napravi više.“

Južni Sudan kliznuo je u rat krajem 2013., samo dvije godine poslije proglašenja nezavisnosti od Sudana. Po izbijanju sukoba, Kiir, pripadnik plemena Dinka, optužio je svojeg rivala i dotadašnjeg potpredsjednika Rieka Machara, pripadnika plemena Nuera, za pokušaj vojnog puča u glavnom gradu Jubi. Bilo je to dovoljno da se rasplamsaju prastara plemenska rivalstva uz dva značajna dodatka modernog vremena: vatrenog oružja i nafte.

Morao sam odbiti još jedno pivo koje je Obama spremno donosio vidjevši da sam već ispraznio bocu. Taj mi je konobar bio najdraži i s tugom sam prihvatio vijest da se nakon mjesec dana mora vratiti u Keniju. Dolazi iz velike deseteročlane obitelji i sreću je odlučio potražiti u Ugandi, ali posao s plaćom od četrdeset dolara ne može im omogućiti blagostanje. Obama je čovjek širokog osmijeha i crne kože, toliko sjajne da vam se čini kao da je lašti nekim tajanstvenim kozmetičkim sredstvom. U svojim ranim dvadesetima uvelike mašta, kao i većina mladih

Afrikanaca, o školovanju. *Scholarship, scholarship*, ponavljaju kao da će im uspjeti zaposliti se igdje osim u državnoj službi, a državne službe su prepune i na kraju od visokog školovanja ostaju samo snovi koji često potonu na obalama Mediterana. Obama razvlači svoj osmijeh poput harmonike i srebrnu tacnu nosi elegantno poput baletana. Naručiš li od njega ujutro doručak u devet, budi siguran da će do deset biti spreman. Naručiš li i kavu, nije sasvim izvjesno da ćeš je dobiti upravo u isto vrijeme kad i doručak. Navikne se čovjek na ovakav ritam, ali dvoje Amerikanaca, vjerojatno muž i žena u četrdesetima, koji su nekim čudom zalutali u ovaj skriveni kutak Kampale, nisu bili baš zadovoljni. Jer oni ne znaju da se prilikom naručivanja doručka pokreće cijeli jedan mehanizam, poput zupčanika koji sjedaju jedan u drugoga i započinju se vrtjeti s jednim svetim ciljem: gost na stol mora dobiti ono što je naručio i sve će biti u redu, uzmete li u obzir da se zupčanici ovdje nešto sporije pokreću.

Tog je jutro, kao i svakog drugog i sa svakim novim gostom, Obama postupao potpuno jednako. Elegantno bi došetao do stola držeći tacnu pod miškom i započeo nabrajati: kobasice, malene kobasice paprene, chapati, kajgana, španjolski omlet, prženi krumpirići, kava, čaj. Znao je jelovnik napamet, a ne bih se čudio da ga je jadan noćima i sanjao. To dvoje Amerikanaca naručili su sve osim čaja. Promatrao sam ih sa svojeg stola na drugoj strani dvorišta. On u kaki safari hlačama i kariranoj plavoj košulji, s treking cipelama; u njega vaga pokazuje minimalno sto kilograma. Gospođa je bila odjevena u dugu laganu haljinu kaki boje, sa šeširićem vrlo sličnim onom kakvog nosi Meryl Streep u *Mojoj Africi*.

Obama je otišao u kuhinju gdje je kuhar besposleno sjedio, čekajući narudžbu. S tri plinska ringa na jednom stolu, s nekoliko tava i lončića, on se snalazi savršeno. Tijesto za chapati se mijesi, soli, pa se potom peče; krumpire je potrebno oguliti, izrezati i ispeći. Za ostalo se pobrine usput. I kad je sve gotovo, tanjuri se pune, slažu se boje i doručak je poslužen.

Muškarac i žena su sjedili sasvim mirno, čavrljajući o pticama. Nakon dvadesetak minuta počeli su se okretati i čuditi jer konobara niotkud, kao ni ostalog osoblja. Nisu ih valjda zaboravili? Posakrivali su se u svoje sobe, posvetili se drugim poslovima? Jedino u kuhinji nešto cvrči i udara. Gospodin se digne sa stolice i prilazi kuharu, potom dolazi Obama i govori mu da će uskoro zgotoviti doručak. Samo što nije. Ovaj ne može vjerovati u kakav je to sustav upao jer on ima raspored, u pitanju je njegovo vrijeme. Pokazuje na svoj ručni sat, nervozno udarajući o njega kažiprstom.

A kako da crni konobar shvati njegovo vrijeme? Zar bijeli čovjek ne zna da je doručak uvijek gotov na vrijeme jer kako bi mogao biti pripravljen prije vremena? Kad je zgotovljen, vrijeme je za objed, nikako prije toga jer tada vrijeme za to jednostavno ne postoji.

Gospodin je sjeo za stol i objasnio gospođi da još nije gotovo te da će pričekati desetak minuta. Ona je nervozno i bijesno pogledala prema kuhinji pa namjestila šeširić. U tih nekoliko minuta učinilo se kao da su stvari sjele na svoje mjesto. Minute su, međutim, postajale sve duže i duže, sve teže i teže, a temperatura sve viša i viša, izmamivši kapi znoja na njihovim bijelim čelima i

dižući nervozu do usijanja. U jednoj od tih rastegnutih minuta žena je ustala, vojničkim korakom prišla pultu u kuhinji i počela vikati na kuhara.

– Pozovite upravitelja!

Njezin visoki glas plesao je na rubu živčanog sloma; mahala je rukama kao da tjera ptice, dok joj se koža na nadlakticama tresla čas lijevo čas desno, poput mlohavih jedara.

Zar ne razumijete da mi imamo raspored? – pokazivala je na zidni sat.

– Pozovite upravitelja, ovo je nečuveno!

Ptice su prhnule s visoke sikomore i klepet njihovih krila čuo se još u daljini, postajući sve tiši. Dotrčao je gospodin Arun i saslušao ženu sasvim mirno. Da ne ispadne loš ugostitelj morao se nekako iskupiti i obećao im je besplatan doručak, a kuhara je kaznio s neplaćenom dnevnicom, pobrinuvši se da ga je ona čula i da je njezin muž sve vidio. To ih je donekle uspjelo smiriti, ali doručak svejedno nisu pojeli jer je njihov raspored bio na rubu pucanja. Naoružan strpljenjem nisam pokazivao znakove uznemirenosti već sam pozvao Obamu i rekao mu da mi donese njihov doručak. To je vidio gospodin Arun i nije mi ga naplatio.

Tako je nekako započelo naše međusobno uvažavanje i poštovanje; prijeđena je ona stepenica nakon koje čovjek više nije samo prolaznik, već na tom mjestu počinje osjećati ozračje slično ozračju doma.

Angela je na recepciji ispunjavala formulare i sigurno je razmišljala o svojoj maloj kćeri koja je čeka doma u unajmljenom stanu gdje je čuva njezina majka. Muž je otišao. Nije bitno gdje. Vjerojatno je o kćeri razmišljala i jutros, odlazeći na posao, gledajući prve jutarnje ribare kako ulaze u svoje drvene čamce i odguruju ih u ono što je njihovim precima izgledalo kao beskrajno more. Desetak kilometara dalje, među visokim neboderima budili su se vozači *boda boda* koji se kao prepelice spretno probijaju kroz gradsku gužvu. Minibusevi su već počeli prometovati i nastala je gradska gužva koja će potrajati cijeli dan.

– Jesi li nam donio fotografije? – pitala je Angela dižući pogled i smiješeći se kao da se sjetila nekog starog vica.

Njezin me znatiželjni pogled izjedao jer nisam se mogao sjetiti na što misli, nalakćena na recepcijskom stolu, kao prava žena s autoritetom: blaga u naravi, ali jasnih riječi. Bilo mi je, doduše, teško zamisliti kako na nekoga više ili ga žestoko opominje. Nikad nije žurila i s jednog kraja predvorja na drugi koračala je smirenim korakom, u bordo suknji do koljena i bijeloj košulji s narančastom maramom oko vrata. Narančasta je i boja hotela, što nije slučajno; to je žarka boja hinduizma, koja zorno ukazuje na porijeklo vlasnika. Angela se prema konobarima i sobaricama odnosila kao prema članovima obitelji. Nitko od njih nije imao plaću veću od svote koja može osigurati obrok od riže i leće i još par šilinga za nesmetan rad mobitela. To je u Africi postalo esencijalno tih dana. Riža, mobitel, pivo: svijet nas čeka. Ali Afrika je bila tu puno prije

svijeta, samo je zaboravljena. Ovo je izgubljen kontinent. Njezinu su nutrinu iznijeli na crnim znojnim ramenima u kilometarskim karavanama.

– Mislim da ih nisam donio – odgovorim.

– O.K. Nema problema. Možeš ih donijeti sutra. Ali za svaku po jednu.

Začuden što se pojedini događaji tako brzo pretvaraju u zaborav, obećajem joj svim svojim bićem da ću im željene fotografije donijeti čim se vratim s puta. Dobit će ih ona i njezine tri kolegice, svaka po jednu, i neće biti nikakvih problema.

– Kad ćeš se vratiti? – upita.

– Kad se vratim, ne znam točno koji dan – kažem.

– Sutra?

– Ne.

– Prekosutra?

– Ne znam.

Bila je godina 2017. i u planu sam imao ponovni ulazak u Južni Sudan i ponovni povratak u Kongo. Kako će vrijeme pokazati, Kongo će mi se duboko zavući pod kožu, a Sudan će pričekati.